

TILKI KATALIN

Ügyészségi gyakorlat a környezetvédelmi bírságok terén

A klasszikus elméleti módszerek felhasználása (környezetvédelmi témákkal kapcsolatos szakirodalom áttekintése, jogszabályi háttér tanulmányozása) mellett gyakorlatorientált kutatási módszer alkalmazására került sor. Egyrészt a vizsgálat során olyan iratokat tanulmányoztam, amelyeket a Magyarország hét régiójának területén lévő megyei főügyészségek bocsátottak rendelkezésemre. Kutatási kérdésem arra irányult, hogy 2010 és 2012 között az ügyészek milyen eszközöket alkalmaztak a levegőtisztaság-védelmi, zaj- és rezgésvédelmi, csatorna- és vízszennyezési, természetvédelmi és hulladék-bírsággal kapcsolatos ügyekben. Ennek érdekében a 2010 és 2012 közötti időszakban született határozatok aktáit tekintettem át. A kutatás során azt vizsgáltam meg, hogy miként indultak az ügyek, az ügyész milyen további eljárásokat kezdeményezett, általában milyen eszközöket alkalmazott, illetve milyen kérdések merültek fel az egyes esetekben. Másrészt a környezetvédelmi feladatokat ellátó szakemberekkel kerekasztal-beszélgetést folytattam a téma kapcsán felvetődő problémák, jó gyakorlatok, valamint a javaslatok megismerése céljából. E módszer segítségével az elmélet és a jogalkalmazói gyakorlat között érzékelhető „szakadék” áthidalására vállalkoztam.

Az ügyész környezetvédelmi tevékenységének jogszabályi alapjai

Az alaptörvény rendelkezéseiből indulok ki, amelyek meghatározzák az ügyészség általános tevékenységi köreit. E szerint¹ a legfőbb ügyész és az ügyészség független, az igazságszolgáltatás közreműködőjeként mint közvádó az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője. Az ügyészség üldözi a bűncselekményeket, fellép más jogsértő cselekménnyel és mulasztásokkal szemben, valamint elősegíti a jogellenes cselekmények megelőzését. A legfőbb ügyész és az ügyészség törvényben meghatározottak szerint

¹ Magyarország Alaptörvénye Alapvetés 29. cikk (1)–(2) bekezdés.

jogokat gyakorol a nyomozással összefüggésben; képviseli a közvádat a bírósági eljárásban; felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett; a közérdek védelmezőjeként az alaptörvény vagy törvény által meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol. Az alaptörvény két jelentős változást hozott az ügyészség jogállása tekintetében: „a legfőbb ügyész és az ügyészséget egyrészt az igazságszolgáltatás közreműködőjeként azonosítja, másrészt fő feladatáknak az állam büntetőigényének érvényesítését nevesíti”².

Az ügyészség egyrészt büntetőeljáráshoz kapcsolódó – idetartozik a kizárólagos ügyészi nyomozati hatáskörbe tartozó ügyek nyomozása, a nyomozás feletti felügyelet, valamint a vádképviselési jogosítványok –, másrészt közérdekvédelmi feladatokat lát el.

A környezetvédelmi és természetvédelmi törvény rendelkezései az ügyészt három szakterületen ruházzák fel intézkedési lehetőséggel³: a környezeti elemek, természeti területek, értékek, különösen a védett természeti területek és értékek Btk.-ban tilalmazott módon való megsértése esetén a büntetőeljárás törvényben meghatározottak szerint jár el; keresetet indíthat környezeti veszélyeztetés, valamint a természeti érték, terület, továbbá védett természeti terület veszélyeztetése, károsítása esetén a tevékenységtől eltiltás, illetve a tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt; közreműködik a környezetvédelmi és természetvédelmi hatóságok eljárásai és döntései törvényességének garantálásában. Az ügyész keresetet indíthat továbbá – a Tvt. 81. § (4) bekezdése alapján – a társadalom vagy csoportjainak életkörülményei romlásából fakadó nem vagyoni kár megtérítése iránt.

Az állatok kíméletéről és védelméről szóló 1998. évi XXVIII. törvény X. fejezete szól az ügyész állatvédelem területén betöltött szerepéről, amely szerint az ügyész keresetet nyújthat be az állatok kíméletére és védelmére vonatkozó jogszabályok megsértése esetén is a tevékenységtől való eltiltás, illetve a tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt.

Az imént bemutatott törvényi tényállásokból jól látható, hogy az ügyész széles körben fejti ki tevékenységét.

² Varga Zs. András: Az Alaptörvény és az ügyészség közjogi hatáskörei. Magyar Jog, 2012/3., 129. o.

³ A környezet védelméről szóló 1995. évi LIII. törvény 109. § (1)–(3) bekezdés; a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 60. § (1)–(3) bekezdés.

Az ügyész közérdekvédelmi feladatai

Az ügyészség a közérdek védelme érdekében közreműködik⁴ annak biztosításában, hogy mindenki betartsa a törvényeket. A jogszabályok megsértése esetén – a törvényben meghatározott esetekben és módon – fellép a törvényesség érdekében. Törvénysértés esetén akkor köteles fellépni, ha a törvénysértés megszüntetésére hivatott szerv az alaptörvényben, valamint törvényben és más jogszabályban vagy közjogi szervezetszabályozó eszközben meghatározott kötelezettsége ellenére a szükséges intézkedést nem teszi meg, vagy ha a törvénysértésből eredő jogsérelem elhárítása érdekében azonnali ügyészi intézkedésre van szükség. E mellett az ügyészi fellépésre vonatkozó speciális szabályokat szaktörvények rögzítik.

Közös szabályok

Az ügyészségről szóló törvény negyedik fejezete tartalmazza a közérdekvédelmi feladatok szabályait. Az ügyész közérdekű feladat- és hatásköreit⁵ a törvénysértés kiküszöbölése érdekében elsősorban perindítással (bírószági peres és nem peres eljárások megindításával), valamint fellépéssel (hatósági eljárások kezdeményezésével és jogorvoslat előterjesztésével) gyakorolja. Az ügyészségről szóló törvény szakít a törvényességi felügyelet fogalmával. Az ügyész immár az igazságszolgáltatás közreműködőjeként – az említett, perindítási, fellépési jogával – gyakorolja közjogi hatásköreit.

A közérdekvédelmi tevékenység részletszabályai a 3/2012. (I. 6.) LÜ utasításban találhatóak. E szerint az ügyész törvényben meghatározott esetekben és módon

- peres és nemperes eljárást, valamint törvényben szabályozott egyéb eljárást indít és kezdeményez, illetve azokban részt vesz;
- a tudomására jutott jogsértés vagy jogsértő mulasztás esetén ellenőrzi a hatósági jogkört gyakorló, illetve a bíróságon kívüli más jogalkalmazó szervek bíróság által felül nem vizsgált jogerős vagy végrehajtható egyedi döntéseinek, valamint hatósági intézkedéseinek és eljárásának törvényességét;
- törvényben meghatározott szervezetek és szervek eljárása, döntései és működése felett törvényességi ellenőrzést gyakorol;

⁴ Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 1. § (1)–(2) bekezdés.

⁵ Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 26. § (1) bekezdés.

- közreműködik abban, hogy a jogszabályokat a bírósági eljárásban helyesen alkalmazzák, ezzel összefüggésben részt vesz a joggyakorlat továbbfejlesztésében és az egységes ítélkezési gyakorlat biztosításában; valamint
- közreműködik a kiskorúak jogainak érvényre juttatásában és eljár a szükséges gyermekvédelmi intézkedések megtétele érdekében.

Az utasítás 2. §-a hangsúlyozza, hogy az ügyészség közérdekvédelmi tevékenysége során kizárólag azt vizsgálja, hogy a hatáskörébe tartozó szerv eljárása, működése, illetve döntése törvényes-e; ellenben nem tartozik a hatáskörébe valamely döntés célszerűségi, szakmai és gazdaságossági vizsgálata. Az ügyész *elbírálja* a hatósági határozat, intézkedés, jogszabálysértő mulasztás miatt hozzá intézett *kérelmeket*, közérdekű bejelentéseket, panaszokat, jogsértésre utaló jelzéseket (együttesen: kérelem, a korábbi szabályozás szerint: törvényességi kérelem). Ha a kérelmet az ügyész alaptalannak találja, indokolt állásfoglalásával elutasítja. Hogyha ezzel a kérelmező nem ért egyet, a felettes ügyészhez fordulhat.⁶

Az ügyész hivatalból *vizsgálatot*⁷ folytat, ha a tudomására jutó adat vagy más körülmény megalapozottan súlyos törvénysértésre, mulasztásra vagy törvénysértő állapotra utal. Így tehát megszűnt a vizsgálat mint általános ügyészi eszköz szerepe. Ezzel szemben korábban „*az ügyészi vizsgálat minden ok nélkül (hangsúlyozzuk: bármiféle törvénysértésre utaló adat hiányában!) megindítható volt, ha pedig a vizsgálat törvénysértést tárt fel, akkor az ügyész többé-kevésbé mérlegelhetette, hogy alkalmazza-e saját eszköztárát (óvás, felszólalás, figyelmeztetés, peres eljárás kezdeményezése), ha pedig alkalmazta, akkor csak ennek eredménytelensége után fordult bírósághoz, akkor is a saját kezdeményezésének elutasítása és nem az eredeti jogsértés megtörténte miatt. Nem véletlen, hogy ezt az időben nagyrészt korlátlan, feltételekhez nem kötött, és az eljárást igénylő jogsértések súly szerinti differenciálását nélkülöző vizsgálati felhatalmazottságot előbb a Velencei Bizottság, majd az Alkotmánybíróság [10/2011. (III. 9.) AB határozat] is kritizálta.*”⁸

Azokban az ügyekben, amelyekben az ügyészi fellépésre okot adó törvénysértést a törvénysértés előidézője maga is orvosolni képes, az ügyész fellépése előtt önkéntes teljesítésre való *felhívással*⁹ élhet, amelyben hatvan na-

⁶ Az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól szóló 3/2012. (I. 6.) LÜ utasítás 17. § (1) bekezdés; 23. § (3) bekezdés.

⁷ Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 26. § (2) bekezdés.

⁸ Varga Zs. András: i. m. 132. o.

⁹ Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 26. § (3) bekezdés.

pon belüli határidő kitűzésével indítványozza a törvénysértés megszüntetését. Ha a felhívás címzettje az ügyész által megadott határidőn belül a felhívásban foglaltaknak nem tesz eleget, nem válaszol, vagy a felhívásban foglaltakkal nem ért egyet, az ügyész harminc napon belül fellép, vagy értesíti a címzettet az eljárás megszüntetéséről.

Az ügyész *jelzésben*¹⁰ hívja fel az illetékes szerv vezetőjének figyelmét a törvénysértésnek nem minősülő hiányosságokra és az olyan, csekély jelentőségű törvénysértésre, amely fellépést nem tesz indokolttá.

A közérdekvédelem területei

A közérdekvédelem kiemelt területei a polgári bíróság előtti ügyészi tevékenység, az egyes jogi személyekkel és jogi személyiséggel nem bíró szervezetekkel, hatósági eljárásokkal kapcsolatos ügyészi feladatok, a szabálysértési ügyek, valamint a fogyasztóvédelem és környezetvédelem.

Az ügyész környezetvédelmi tevékenysége

A környezetvédelemben az ügyészi közreműködés a büntetőjogi és a közérdekvédelmi szakterületek együttműködésével valósul meg. Az ügyészség környezetvédelmi tevékenységéről szóló 2/2011. (VIII. 31.) LÜ körlevél I. pontja a *szakági kooperációval* kapcsolatos feladatokról szól. Ha a közérdekvédelmi szakági ügyész vizsgálata során észlel valamilyen büntetőeljárásra okot adó körülményt, akkor őt jelzési kötelezettség terheli a másik szakágnak. A büntető szakági ügyész minden egyes ügyben a feljelentése elutasításokat, a büntetőeljárás megszüntetéséről szóló határozatokat, szakértői véleményeket, vádiratokat, bírósági döntéseket megküldi a másik szakágnak; s amikor lehetőség van rá, továbblépnek közérdekvédelmi területen.

„Az elmúlt évtizedben kialakított környezetvédelmi ügyészi hálózat minden megyében figyelemmel kísérte a különböző környezetvédelmi hatóságok tevékenységének törvényességét, szükséges esetben fellépett, ha mulasztást vagy jogszabálysértést észlelt, polgári peres eljárásokban felhívta a szennyezőt vagy károsítót tevékenysége abbahagyására, vagy ártalmatlanítására, ennek eredménytelensége esetén keresettel fordult a bírósághoz eltiltást vagy

¹⁰ Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 26. § (7) bekezdés.

kár megfizetését indítványozva. Ha a cselekmény súlya indokolja, jelez a büntetőjogi szakterületnek.”¹¹

A környezetvédelmi feladatokat ellátó ügyész a párhuzamos felelősségi formák alkalmazása céljából megvizsgál minden beérkezett információt, és ha szükséges, további eljárásokat kezdeményez¹², amelyek a következők lehetnek: hatósági eljárások kezdeményezése az ellenőrzések lefolytatása érdekében; környezetvédelmi, természetvédelmi, egyéb közigazgatási bírság kiszabása; kötelezés, korlátozás, tiltás kibocsátása; ügyészi keresetindítás előkészítése.

Az ügyész jogosult keresetet előterjeszteni környezeti veszélyeztetés, valamint a természeti érték, terület, továbbá védett természeti terület veszélyeztetése, károsítása esetén a tevékenységtől eltiltás, illetve a tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt.

A keresetek előkészítésekor az ügyész per előtti felhívást bocsát ki¹³, amelyben az alperest önkéntes teljesítésre hívja fel. A per előtti teljesítésre való felhívás magánjogi intézkedés, amely a per elhárítását szolgálja. A felhívásban a keresetindítást megalapozó tényeket, a polgári jogi felelősség fennállásnak bizonyítékait kell ismertetni, valamint határidőt kell szabni a perindítás kilátásba helyezése mellett a jogsértő tevékenység abbahagyására.

A vizsgált ügyek jellemzői

Az iratok alapján leszögezhető, hogy az esetek többségében az ügyész a perindítás előkészítése során, a keresetek bírósághoz való benyújtását megelőzően per előtti *felszólítással*, illetve *felhívással* élt, általában határértéket meghaladó zajkibocsátás, valamint határérték feletti vízszennyező anyag kibocsátása miatt. Az ügyek e csoportja a környezetvédelmi felügyelőségek bírságot kiszabó határozatain alapult. Összességében megállapítható, hogy a peren kívüli felszólítások, illetve felhívások sikeresek voltak (az ügyészek tapasztalata¹⁴ is ezt támasztja alá), hiszen ennek hatására a környezethasználók műszaki megoldásokkal vagy módosításokkal, illetve a környezetet veszélyeztető tevékenység abbahagyásával megszüntették a környezetszennyezést, így ennek

¹¹ Bonomi Nóra Katalin: Az ügyész környezetvédelmi tevékenysége. In: Pólt Péter – Varga Zs. András (szerk.): Az ügyészek nagy kézikönyve. Complex Kiadó, Budapest, 2013, 1346. o.

¹² Az ügyészség környezetvédelmi tevékenységéről szóló 2/2011. (VIII. 31.) LÜ körlevél 8. pont.

¹³ Az ügyészség környezetvédelmi tevékenységéről szóló 2/2011. (VIII. 31.) LÜ körlevél 13. 14. pont.

¹⁴ Forrás: a Fővárosi Főügyészség Közigazgatási Jogi Osztálya által készített tájékoztató anyag; Bonomi Nóra Katalin: i. m. 1352. o.

következtében elkerülhetővé váltak a perek. Ezt támasztja alá az egyik ügy, amelyben az illetékes felügyelőség részben az általa lefolytatott ellenőrzések, részben a kft. által végzett önellenőrzések eredményeként megállapította, hogy a társaság szennyvíztisztító telepe szennyezte a Dunát, ugyanis a kibocsátott tisztított szennyvíz határértéken felüli szennyező anyagot tartalmazott. Ezért a felügyelőség 2 932 099 forint *vízszennyezési bírságot* szabott ki. Az ügyészség megállapította, hogy a határérték feletti vízszennyező anyag kibocsátásával környezetveszélyeztetés valósult meg, ugyanis a befogadó Duna vízminőségét kedvezőtlenül befolyásolta. Ezért arra hívta fel a kft.-t, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a kibocsátott szennyező anyag határérték körülire szorítható legyen, és erről harminc napon belül adjon tájékoztatást. Végül az ügyben környezetveszélyeztető tevékenységtől való eltiltás iránti kereset benyújtására nem került sor, ugyanis a cég különböző intézkedéseket tett és beruházásokat valósított meg annak érdekében, hogy a szennyezőanyag-kibocsátást határérték alá szorítsa.¹⁵

Nem egy esetben a *büntetőügyész által megküldött hulladékgazdálkodás rendjének megsértésével kapcsolatos vádirat*, illetve *jogerős bírósági döntés* alapján a környezetvédelmi feladatokat ellátó ügyész további eljárásokat kezdeményezett. Általában az ügyészség kártérítés iránti kereset benyújtását nem látta indokoltnak, viszont a vádlottak cselekményéről – közigazgatási eljárás megindításának megfontolása érdekében – értesítette a környezetvédelmi hatóságot vagy a jegyzőt. Ez történt abban az esetben is, amikor a bíróság végzésében a Btk.¹⁶ 281/A § (1) bek. b) pontjának I. fordulatában meghatározott és a szerint minősülő *hulladékgazdálkodás rendjének megsértése büntette* miatt közérdekű munkát szabott ki az elkövetők vonatkozásában, akik zárt kiskertben ötven-hatvan kiló rézkábelről próbálták a műanyag burkolatot leégetni. Az ügyészség arról tájékoztatta a jegyzőt, hogy a 306/2010. (XII. 23.) kormányrendelet 36. § (2) bekezdés e) pontja szerint a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló 2004. évi CVII. törvényben meghatározott kistérségkörzet-központi feladatokat ellátó települési önkormányzat jegyzője jár el a nem gazdasági tevékenység keretében működő diffúz légszennyező forrással kapcsolatos levegőtisztaság-védelmi hatósági ügyekben. Így levegőtisztaság-védelmi bírságot szabhat ki a hulladékok nyílt téri égetésének tilalmát megszegőkkel szemben. A jegyző az eljárást hivatalból megindította, és huszoneezer forint levegőtisztaság-védelmi bírságot szabott ki.¹⁷

¹⁵ Fejér Megyei Főügyészség P.E. 1344/2011.

¹⁶ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény.

¹⁷ Baranya Megyei Főügyészség P.MÚ. 327/2011.

E mellett jórészt olyan ügyek fordultak elő, amikor az ügyészség vizsgálatot végzett az elhagyott hulladékokkal és a hulladékgazdálkodási bírság kiszabásával, a veszélyes és nem veszélyes hulladékokkal kapcsolatos környezetvédelmi, valamint a természetvédelmi hatósági eljárások törvényessége tárgyában.

Elhagyott hulladékokkal kapcsolatban az ügyészség több esetben is azt tapasztalta, hogy a jegyzők nem tartottak helyszíni ellenőrzést. Ez azért különösen fontos, mert ennek során lehet megállapítani a hulladék mennyiségét és összetételét, és csak ha ezek az adatok rendelkezésre állnak, utána lehet meghatározni a hulladékkezelés megfelelő módját. Előfordult az is, hogy a jegyzők a környezetvédelmi hatósági eljárást nem folytatták le, valamint az elhagyott hulladék elszállítására és ártalmatlanításra nem kötelezték az ügyfelet.¹⁸

A bírságok kiszabására jellemzően a veszélyes és nem veszélyes hulladékok esetében a nyilvántartással kapcsolatos kötelezettségek megszegése, a begyűjtési szabályok megsértése, valamint a hasznosítási tevékenység nem megfelelő végzése miatt került sor. *A bírságkiszabások* kapcsán megállapítható, hogy a bírságolás önmagában még nem oldja meg a felvetődő problémákat, ezért a jogsértések megszüntetése érdekében a bírságoló határozatok mellett kötelezések kiadására is sor került.

Az ügyészség hangsúlyozta, a hulladékgazdálkodási bírság kiszabásakor vizsgálni kell, hogy a hulladékgazdálkodási bírság mértékéről, valamint kiszabásának és megállapításának módjáról szóló 271/2001. (XII. 21.) kormányrendelet 2. §-ának (4) bekezdésében foglalt együttes feltételek¹⁹ fennállnak-e, mert ha nem, akkora bírságot az 1. § (1) bekezdése²⁰ figyelembevételével kell megállapítani.²¹

A bírságok kapcsán az is problémaként merült fel a jogalkalmazás során, hogy a jogszabály nem mondja ki, mely tényállást kell a legsúlyosabbnak te-

¹⁸ Fejér Megyei Főügyészség T.K. 695/2011.

¹⁹ A 271/2001. (XII. 21.) kormányrendelet 2. §-ának (4) bekezdése szerint az e paragrafus (2) bekezdésének eseteiben alpbírság, szorzószám megállapítása és az 1. § (5) bekezdés szerinti mérlegelés nélkül a jegyző a bírságot, a jogsértés súlyát figyelembe véve ezeröttszáz és ötvenezer forint között állapítja meg, az alábbiak együttes teljesülése esetén:

a) a jogsértés nem jár környezetveszélyeztetéssel, környezetszennyezéssel vagy környezetkárosítással; b) ugyanazon jogsértés ismételt elkövetése nem áll fenn; c) a jogsértés nem veszélyes hulladékkal kapcsolatos; d) a jogsértéssel érintett hulladék mennyisége nem haladja meg az adott településen a háztartásokban keletkező települési hulladék átlagos havi mennyiségét.

²⁰ A 271/2001. (XII. 21.) kormányrendelet 1. §-ának (1) bekezdése szerint a bírság mértéke – a 2. § (4)–(8) és a 3. § (4) bekezdésében foglaltak kivételével – az e rendeletben meghatározott alpbírságok és az azt módosító tényezőkhöz hozzárendelt szorzószámok szorzataként, a mellékletben foglaltak szerint számított összeg.

²¹ Fejér Megyei Főügyészség T.Kv. 470/2011.

kinteni több tényállás megvalósulása esetén.²² Ennek következtében a felügyelőség általában azt a gyakorlatot folytatta, miszerint az alpbírság legmagasabb mértékét tekintette irányadónak a súlyosság megállapításánál, még akkor is, ha az így kiszabott bírság összege kevesebb lett, mint a rendelet 2. § (5) bekezdése²³ szerint alkalmazható kétszázezer forint. E mellett gondot okozott az is, amikor többszöri szabályszegés esetén csak egy tényállást vett figyelembe a hatóság, amelynek alapján a kiszámított bírságösszeget megemelték. Ebben az esetben az emelés nagysága maximálva van, hiszen legfeljebb a felével növelhető a bírság. A felügyelőség azonban ennél is enyhébb gyakorlatot folytatott, ugyanis az emelés mértékét szinte minden ilyen esetben öt százalékban állapította meg.²⁴

A természetvédelmi hatósági eljárások vonatkozásában a tényállás teljes körű tisztázása egyrészt fontos a megalapozott döntés meghozatala miatt, másrészt a kiszabható természetvédelmi bírság összegszerű meghatározásánál. A természeti értékeket és természeti területeket védelem illeti meg. E tilalmak megszegése esetén a természetvédelmi törvény *természetvédelmi bírság* kiszabását írja elő. A felelősség objektív alapú, így kimentésre nincs lehetőség, de előfordulnak olyan speciális esetek, amikor ez nehézséget okoz, hiszen nincs lehetőség a vétkesség vizsgálatára: például amikor a kötelezett védelem alatt nem álló saját tulajdonú ingatlanán tereprendezést végzett, és kiderült, hogy ott védett növény található, erről azonban a tulajdonos nem tudott, és a védett növény a természeti értékeket nyilvántartó törzskönyvben sem szerepelt. Az ügyészség álláspontja szerint azokban az esetekben, amikor a védett természeti értékek jelenlétéről csak valamely természetvédelemmel foglalkozó hatóságnak vagy szervezetnek van tudomása, az lehetne az egyik megoldás, ha a jogszabály tájékoztatási kötelezettséget írna elő a tulajdonosnak, ennek elmulasztása esetén viszont lehetőség lenne a felelősség alóli kimentésre. A másik megoldás pedig az lehetne, ha a védett vagy foko-

22 A 271/2001. (XII. 21.) kormányrendelet 3. §-ának (6) bekezdése szerint amennyiben a bírság kiszabására az e rendeletben foglalt több tényállás alapján is sor kerülhet, a legsúlyosabban minősülő tényállás alapján kiszabható legmagasabb bírságösszeget legfeljebb a felével emelten kell kiszabni.

23 A 271/2001. (XII. 21.) kormányrendelet 2. §-ának (5) bekezdése szerint a hulladékokkal kapcsolatos tájékoztatási, adatszolgáltatási és nyilvántartási, illetve bejelentési kötelezettségek, továbbá az egyedi hulladékgazdálkodási terv készítése kötelezettségének elmulasztása esetén alpbírság, szorzószám megállapítása nélkül az illetékes környezetvédelmi hatóság a bírságot kétszázezer forintban állapítja meg. A hulladékokkal kapcsolatos tájékoztatási, adatszolgáltatási és nyilvántartási, illetve bejelentési kötelezettségeknek a jogszabályokban meghatározottaknak nem megfelelő teljesítése esetén a bírságot az illetékes környezetvédelmi hatóság legfeljebb kétszázezer forintban állapíthatja meg.

24 Hajdú-Bihar Megyei Főügyészség T.K. 1569/2011.

zotán védett növényfajok élőhelye bekerülne a természeti területek jegyzé-
kébe, és a kijelölés tényét az ingatlan-nyilvántartásban is rögzítenék.²⁵

A jogalkalmazók tapasztalatai, felvetődő problémák és javaslatok²⁶

Nagy nehézséget okoz ezen a területen a jogalkalmazóknak, hogy az ügyészi
tevékenység összetett és sokrétű látásmódot igényel, hiszen nemcsak a vonat-
kozó jogszabályokkal, hanem az egyes esetek műszaki, kémiai, biológiai, fi-
zikai vonatkozásaival is tisztában kell lenniük ahhoz, hogy sikeresen tudja-
nak eljárni.

Mielőtt az ügyész peren kívüli felhívásokat bocsát ki, illetve környezetjo-
gi per megindítása mellett dönt, információt szerez. Tekintettel arra, hogy az
ügyész a rendelkezésére álló iratanyagból dolgozik, ezért különösen értékes
számára a megbízható tájékoztatás. Az *információszerzés* egyik módja a kör-
nyezet- és természetvédelmi hatóságok bírságot kiszabó vagy kötelezést
megállapító határozatai. A környezetvédelmi tárca és a Legfőbb Ügyészség
közötti együttműködés alapján ugyanis 1997 márciusa óta a környezetvédel-
mi felügyelőségeknek a kötelezést vagy bírságot megállapító jogerős köz-
igazgatási határozataikat tájékoztatásul meg kell küldeniük az illetékes me-
gyei főügyészségeknek. A *felügyelőség bírságot kiszabó határozatainak*
száma Győr-Moson-Sopron megyében csökkenő tendenciát mutat, ennek az
ügyészség tapasztalata szerint elsősorban az az oka, hogy az Európai Unió ál-
tal környezetvédelmi célra adott pénzeszközökre benyújtott pályázatok segít-
ségével megvalósulnak olyan beruházások, amelyek korábban önerőből nem
voltak kivitelezhetők. Bírságok kiszabására főként a felszíni vizek határérték-
en túli szennyezése, a hulladékgazdálkodásra, illetve a levegőtisztaság-vé-
delemre vonatkozó szabályok megsértése miatt került sor. Az információ-
szerzés további módjai a környezethasználó elleni büntetőeljárás iratai,
valamint a lakosságtól vagy civil szervezetektől érkező bejelentések. A meg-
küldött határozatok alapján az ügyésznek azt kell eldöntenie, hogy indokolt-e
fellépnie a környezetvédelem érdekében. Döntését elsősorban a környezetve-

²⁵ Csongrád Megyei Főügyészség T.K. 382/2010.

²⁶ Ez a fejezet a Fővárosi Főügyészség Közigazgatási Jogi Osztálya, a Győr-Moson-Sopron Megyei Fő-
ügyészség által készített tájékoztató anyag, illetve Bodáné dr. Pálok Judit: A fővárosi környezet- és ter-
mészetvédelmi ügyészi szemmel (Magyar Közigazgatás, 2003/10., 632–640. o.) című tanulmánya,
valamint a kutatás keretében megrendezett kerekasztal-beszélgetésről készült jegyzőkönyv felhasználá-
sával készült.

szélyeztetés súlyát és a környezethasználó magatartását figyelembe véve hozza meg.

A peresíthető ügyek kiválasztása nem egyszerű feladat, alapos átgondolást igényel. Irányadó szempont a hosszú idő óta fennálló környezetszennyező állapot, vagy a jelentős mértékű környezetszennyezés.

A polgári peres eljárásokkal kapcsolatban az ügyészség legjellemzőbb tapasztalata az eljárások többéves elhúzódása. Ez meglátásuk szerint két okra vezethető vissza. Egyrészt a bíróságok leterheltségük miatt a tárgyalásokat csak hónapok múlva tudják kitűzni, így a keresetlevél benyújtását követő első tárgyalásig, illetve egyik tárgyalástól a másik újabbig hosszú idő telik el, és ez alatt sokszor megváltoznak a kereset jogalapjául szolgáló körülmények. Másrészt a perben kirendelt igazságügyi szakértők eljárása miatt is elhúzódhatnak az eljárások, ugyanis sokszor hosszú idő elteltével terjesztik előszakértői véleményüket.

Nagyobb ügyekben szinte mindig sor kerül az ügyészek részéről a *szakértői bizonyítás* indítványozására. Korábbi kutatásainkhoz²⁷ hasonlóan a szakemberek kifogásolták a szakértői vélemények megbízhatóságát, valamint a szakértői közreműködés magas költségeit. Az ügyészek véleménye szerint a szakértők sokszor nem mennek ki a helyszínre, a szakvéleményüket a rendőrség által készített fotók alapján írják meg. Ha a helyszínen nem járt a szakértő, kérdéssé válik a szakvélemény megalapozottsága. Nagyon sok fórumon elhangzott már és évek óta kifogásolják az ügyészek, ügyvédek, bírák azt, hogy a szakvélemények gyakran jogi kérdésekre is kiterjednek (így jogszabályba ütköznek), hiányosak, egymásnak ellentmondók, a szakértői eljárások pedig indokolatlanul hosszúak. Mindez nehezíti az adott tényállás bizonyítását, és növeli az eljárási költségeket.

Az ügyész környezeti és természeti veszélyeztetés esetén jogosult *keresetet* indítani a *tevékenységtől eltiltás* iránt. „Az ügyészi keresetek nyomán kialakult bírósági gyakorlat szerint a környezethasználót a jogellenes magatartástól, nem pedig magától a tevékenységtől kell eltiltani.”²⁸ A benyújtott keresetek tárgya²⁹ leggyakrabban víz-, illetve levegőszennyezés; talajszennyezés; határértéket meghaladó zajkibocsátás; veszélyes hulladék illegális gyűjtése, kezelése, valamint szennyezést okozó lerakása, tárolása; védett madarak, állatok befogása, tartása, elpusztítása; természetvédelmi terület megváltoztatása; tiltott vadászati eszközök alkalmazása. Ezekről az ügyekről ál-

27 Tilki Katalin: Környezetvédelem – jogalkalmazói problémák. Belügyi Szemle, 2012/11., 35–53. o.

28 Bonomi Nóra Katalin: i. m. 1357. o.

29 Uo. 1358., 1362. o.

talánosságban elmondható, hogy lassan haladnak, a tényállás időközben változhat, emiatt több munkát kell az ügybe fektetni, gyakran a keresetet is módosítani kell.

A kerekasztal-beszélgetés résztvevői hangsúlyozták, hogy az utóbbi időben számos olyan legfelsőbb bírósági (kúriai) döntés született, amely komoly értelmezési kérdéseket oldott meg. A testület egyik ilyen ítéletében (Pfv. VIII. 21.419/2010/17.)³⁰ a környezeti perekben az ügyész felperesi legitimációjával kapcsolatos álláspontját ismertette. E szerint a környezetvédelmi jog és a polgári jog megfelelő jogintézményeinek kapcsolódását a Kvt. és a Ptk. szabályai egyaránt tartalmazzák. Környezetvédelmi perben a Ptk. rendelkezései a környezetvédelmi jog háttérjogaként alkalmazhatók. A környezetvédelem szabályozási rendszerének kulcsfogalmai, a környezetszennyezés, környezetkárosítás ugyanis a Ptk. szabályozási rendszerében a jogellenes károkozásnak, a környezetveszélyeztetés pedig a Ptk. 341. §-ában szabályozott károsodással veszélyeztetés fogalmának feleltethető meg. Rámutattak arra, hogy a Kvt. 103. § (1) bekezdése szerint a környezet igénybevételével, illetve terhelésével járó tevékenységgel vagy mulasztással másnak okozott kár környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kárnak minősül, és arra a Ptk. fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályait³¹ kell alkalmazni. Így tehát a környezet igénybevételével megvalósított károkozó magatartás polgári jogi értelemben környezetveszélyeztető tevékenységnek minősül, és megalapozza az ügyész Ktv.-re alapított keresetindítási jogát.

A Legfelsőbb Bíróság a környezet veszélyeztetésével kapcsolatban az ügyész perindítási jogosultsága tekintetében kifejtette³², hogy ennek megállapítására a környezet védelméről szóló törvény 109. § (2) bekezdése alapján, a környezeti veszélyeztetés fennállása esetén van lehetőség. A környezetszennyezés, a környezetkárosodás, illetve a környezetveszélyeztetés nem egymásra épülő, hanem együttesen értelmezendő fogalmak. A környezetveszélyeztetés pedig nem más, mint a környezet károsításának a lehetősége; nyilvánvalóan nem azonosítható a környezetkárosodással, amely bekövetkezett hátrányos következményként kimutatható. A környezetszennyezés nem a környezetveszélyeztetést megelőző állapot, hanem mint fogalom önmagában jelenti mindazokat a körülményeket, amelyekeken keresztül a veszélyeztetés megvalósulhat.

A Fővárosi Főügyészség Közigazgatási Jogi Osztályának tájékoztató anyaga felhívja a figyelmet azokra a bírósági ítéletekre, amelyek megállapították,

³⁰ Uo. 1354–1355. o.

³¹ Ptk. 345–346. §

³² BH, 2003/419.

hogy az ügyész keresete nemcsak a tevékenységtől eltiltásra, hanem a mulasztással megvalósuló környezetveszélyeztető tevékenységtől eltiltásra mint jogellenes magatartástól eltiltásra is irányulhat. Egyes bíróságok azonban a környezet- és természetvédelmi jogszabályokban megfogalmazott *ügyészi hatáskört leszűkítve értelmezik*. Egyik ügyükben a környezetveszélyeztető tevékenységtől, jogellenes magatartástól eltiltásra irányuló kereseti kérelemmel kapcsolatban a bíróság kimondta, hogy az csak a tevékenységgel megvalósuló jogsértésre értelmezhető. A tevékenységtől való eltiltás fogalmilag kizárt a kárveszély előidézésében részes, de a tevékenységével már felhagyó környezet használó vonatkozásában. Ez a főügyészség szerint a Kvt. 109. § (2) bekezdésen alapuló ügyészi felperesi legitimáció és a környezetveszélyeztető tevékenységtől való eltiltás téves bírósági értelmezése. Álláspontjuk az, hogy csak amennyiben elhárult a kárveszély, akkor veszíti jogalapját a veszélyeztető magatartástól eltiltás szankciója³³. A környezetveszélyeztetést a környezet használója aktív tevékenységével és mulasztásával egyaránt megvalósíthatja³⁴.

Úgy vélik, nem egységes a bírói jogértelmezés abban sem, hogy mit kell a *veszélyeztető tevékenységtől eltiltás fogalmán* érteni. Az ügyészség a kereseti kérelmet egy egységes egésznek tekinti, amelyben az eltiltás része az eltiltás módjának a meghatározása is, amely valamely környezetveszélyeztetést megszüntető marasztalást, kötelezést feltételez. Ezt egyes bíróságok máshogyan látják, álláspontjuk szerint a környezetveszélyeztetés elkerülése a lényeg, és nem a mód, amellyel elkerülhető a környezetvédelmi törvény tilalmainak megsértése. Több olyan eset fordult elő, amikor a főügyészség indítványt tett a végrehajtás módjára vonatkozóan, a bíróság azonban elutasította a kereset erre vonatkozó részét. A környezetveszélyeztetéstől eltiltásra irányuló perekben az ügyész keresetindítási joga a Pp. 122. § szerinti eltiltásra-marasztalásra és nem a Pp. 123. §-a³⁵ alapján előterjesztett megállapításra irányuló kereseti kérelemnek tekintendő.

Megoldatlan *probléma a jogerős ítéletek végrehajtása*. Az ügyészség kereseteiben legtöbbször a környezetveszélyeztető tevékenységtől való eltiltás-

33 EBH, 2000/321.

34 BH, 2012/12.

35 Polgári eljárásról szóló 1952. évi III. törvény 122.§ (1) Marasztalásra irányuló kereseti kérelemnek csak lejárt követelés érvényesítése végett van helye. 123. § Ha a kereseti kérelem számadási kötelezettség megállapítására irányul, a felperes ezzel együtt kérheti az általa előterjesztett számadás helyességének megállapítását is. Megállapításra irányuló egyéb kereseti kérelemnek csak akkor van helye, ha a kért megállapítás a felperes jogainak az alperessel szemben való megóvása végett szükséges, és a felperes a jogviszony természeténél fogva vagy a kötelezettség lejártának hiányában vagy valamely más okból teljesítést nem követelhet.

ra kötelezést indítványozza, ami tulajdonképpen a határértéken túli szennyezés kibocsátásának megszüntetésére irányul. A jogerős bírósági ítéletekben foglaltakat az alperesek azonban egyáltalán nem vagy nem megfelelően hajtják végre. Ez Győr-Moson-Sopron megyében leginkább a közművekre vonatkozik. Esetükben a tevékenységtől való teljes eltiltás indítványozására nincs lehetőség, hiszen a szolgáltatásaik nélkülözhetetlenek. A megyében három olyan cég működik, amely visszatérően határértéken túli szennyezőanyagot bocsát ki. Emiatt a főügyészség több esetben nyújtott be keresetet. A bíróság ítéletében eltiltotta az alpereseket a környezetveszélyeztető tevékenységtől, a végrehajtás azonban nem történt meg. Újabb keresetek benyújtását értelmetlennek tartják két okból. Egyrészt azért, mert korábban, amikor a főügyészség indítványt tett a végrehajtás módjára vonatkozóan a végrehajtás problémáinak kiküszöbölése céljából, a bíróság elutasította a kereset erre vonatkozó részét. Másrészt a moratóriumi határidő megállapítása. A bíróság megállapító határozatokból az látszik, hogy a kibocsátók inkább a jogszabály által megállapított moratórium kedvezményes bírság³⁶ megállapítási rendelkezéseinek előnyeit használták ki, mintsem megtették volna a szükséges beavatkozásokat a már meglévő létesítményeik vonatkozásában a szennyvízkibocsátás csökkentése érdekében.

Összességében tehát megállapítható, hogy a környezetveszélyeztetéstől eltiltás iránti perek kapcsán számos nehézség vetődik fel.

Az ügyészségi keresetek között kár megtérítése indított perrel³⁷ leggyakrabban a természet védelmével kapcsolatban lehet találkozni. Ezekben az ügyekben az ügyészek a természetben okozott kár, illetve az eredeti állapot helyreállításának költsége megtérítésére kötelezést kérnek az alperesek vo-

³⁶ A felszíni vizek minősége védelmének szabályairól szóló 220/2004. (VII. 21.) kormányrendelet 38. §

(1) bekezdése szerint a vízszennyező anyagok kibocsátására vonatkozó határértékekről és alkalmazásuk egyes szabályairól szóló miniszteri rendeletben megállapított kibocsátási határértékeket – a (2), az (5) és a (6) bekezdésekben foglaltak kivételével – a meglévő létesítményekre legkésőbb 2010. december 31-ig kell teljesíteni (türelmi idő). A kormányrendelet 38. § (4) bek. b) pontja szerint a szolgáltatókra, meglévő létesítmény esetén a türelmi idő első három évében a vízszennyezési bírságot csak a megállapított bírság öt százalékában kell kiszabni.

³⁷ Kapcsolódó jogszabályi háttér: Az ügyész keresetet indíthat környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kár, illetve a természeti értéket, területet, védett természeti területet veszélyeztető, károsító tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt. A környezetvédelmi törvény rendelkezései szerint környezetkárosodás a környezetben, valamely elemében közvetlenül vagy közvetve bekövetkező, mérhető, jelentős kedvezőtlen változás, illetve valamely környezeti elem által nyújtott szolgáltatás közvetlen vagy közvetett, mérhető, jelentős romlása. A törvény környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kárnak minősíti a környezet igénybevételével, illetve terhelésével járó tevékenységgel vagy mulasztással másnak okozott kárt, erre a Ptk. fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályait kell alkalmazni. Bár a környezet- és természetvédelmi ügyekben a kár megtérítésére vonatkozó sza-

natkozásában. A környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kár megtérítését célzó perekben általában az okozott kár elhárításának, az ártalmatlantias költségeinek megtérítése iránti keresettel élnek.³⁸

A természetben okozott kár megtérítése iránt indított perben az ügyész keresetindítási jogának terjedelmére vonatkozóan a Legfelsőbb Bíróság kifejtette³⁹, hogy a természet védelméről szóló törvény 81. § (2) bekezdésében meghatározott valamennyi kárelem megtérítése miatt keresetet nyújthat be. Így tehát az ügyész a nem vagyoni kár mellett a tényleges vagyoni kár megtérítése iránti igényt is érvényesíthet.

*Kár megtérítése iránti kereset*knél nehézséget okoz egyrészt a jogsértő tevékenység, illetve a bekövetkezett környezeti kár közötti okozati összefüggés bizonyítása, másrészt a kár mértékének megállapítása. A jogsértő tevékenység és a bekövetkezett környezeti kár közötti okozati összefüggés bizonyítása azért nem egyszerű, mert hosszú idő telik el a két esemény között, és e mellett előfordulhatnak olyan történések⁴⁰, amelyek nehezen mérhető (például emberi egészség romlása).

A kerekasztal-beszélgetésen felvetődött egy olyan javaslat, amely több kártérítési per lefolytatását látná a jövő egyik lehetséges útjának. A Zala Megyei Főügyészség környezetvédelmi ügyésze abból kiindulva vezette le az elgondolását, hogy természetvédelmi ügyekben a fokozottan védett és védett állatoknak, növényeknek eszmei értékük van. Bizonyos országokban, például az Egyesült Államokban a környezetvédelem területén olyan közgazdasági kárszámítási módszerek jelentek meg, amelyek alkalmazásával a nem vagyoni

bályok szinte megegyeznek a Ptk. veszélyesüzem-rendelkezéseivel, környezeti károk bekövetkezése esetén azonban a környezetveszélyeztetés alapozza meg az objektív felelősséget. Tehát amikor a kártérítési felelősség elemeit, nevezetesen a jogellenes magatartást, az okozati összefüggést és a kárt vesszük szemügyre, akkor a jogellenesség környezeti jogellenességet jelent. A környezeti kár megállapításánál figyelembe kell venni a tényleges anyagi veszteséget, a felmerülő költséget, a károkozás miatt elmaradt hasznot. Ha a kár összege pontosan nem állapítható meg, a Ptk. általános kártérítésre vonatkozó szabályait kell alkalmazni. A természetvédelmi törvény precízebb fogalmat használ. E szerint a természet védelmének szabályai megszegésével okozott kár magában foglalja a tényleges vagyoni kárt, az elmaradt hasznot, a károkozás felszámolásával kapcsolatban felmerült indokolt költséget, a természeti állapot és minőség károsodásából eredő, illetve a társadalom, annak csoportjai vagy az egyének életkörülményeinek romlásában kifejeződő nem vagyoni kárt. Károkozás esetén elsősorban a természetbeni helyreállítást kell megkísérelni, és a kár ebben az esetben – hacsak a helyreállítást nem a károkozó végzi – magában foglalja az eredeti állapot helyreállításának a költségeit is. [A környezet védelméről szóló 1995. évi LIII. törvény 109. § (2) bekezdés; 4. § 13., 103. § (1) bekezdés; a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 60. § (2) bekezdés; 81. § (2)–(3) bekezdés; Bándi Gyula: Környezetjog oktatási segédlet. 45. o. <http://www.bmekornyesz.hu>

38 Bonomi Nóra Katalin: i. m. 1364. o.

39 BH, 2007/232.

40 Bonomi Nóra Katalin: i. m. 1364. o.

ni kár pénzben kifejezhetővé válik. Ezt úgy kell elképzelni, hogy például a vizet vagy a levegőt szennyezik, a jogellenesség megvalósul. Így a kártérítési követelés egyik alapja adott, a másik pedig, hogy kell egy szakértő, aki megállapítja, hogy az ökoszisztémát milyen mértékű károsodás érte (persze a veszélyeztetést is ki kell mondani), majd ez után kerülne sor az említett közgazdasági számításra. E módszer gyakorlatba átültetésével az ügyészség eredményes kártérítési pereket folytathatna le.

A Fővárosi Főügyészség Közigazgatási Jogi Osztályának tájékoztató anyaga rámutat arra, hogy az ügyész keresetindítási jogosultságát a környezet védelméről szóló 1995. évi LIII. évi törvény szűkebb körben határozza meg, mint a jogsértő tevékenység alapján alkalmazható jogkövetkezmények körét.⁴¹ Nem értenek egyet azzal az állandó bírósági gyakorlattal, amely szerint a tevékenységtől eltiltás érdekében történő perindítás az eredeti állapot helyreállítását is magában foglalja. Javaslatuk szerint az ügyész keresetindítására vonatkozó szabályokat a következőképpen kellene kiegészíteni:

„Környezetveszélyeztetés/-károsítás, illetve természetveszélyeztetés/-károsítás esetén az ügyész jogosult keresetet indítani:

a) a tevékenységgel vagy mulasztással megvalósított veszélyeztető magatartástól eltiltás,

b) a tevékenységet vagy mulasztást megelőző, illetve a külön jogszabály szerint meghatározott környezeti állapot helyreállítása,

c) a kár megelőzéshez szükséges intézkedések megtételére kötelezés,

d) a környezet-/természetveszélyeztetéssel okozott kárnak a polgári jogi felelősség szabályai szerint való megtérítése iránt.”

⁴¹ A környezetvédelméről szóló 1995. évi LIII. évi törvény 101. § (2) bekezdés: A környezethasználó köteles a) a környezetveszélyeztető magatartástól, illetve környezetkárosítástól tartózkodni, valamint az általa folytatott környezetveszélyeztető magatartást, illetve a környezetkárosítást abbahagyni; b) környezetveszélyeztetés, valamint környezetkárosodás esetén a környezetvédelmi hatóságot azonnal tájékoztatni, továbbá a környezetvédelmi hatóság által, valamint a külön jogszabályban meghatározott információkat megadni; c) környezetkárosodás bekövetkezése esetén minden lehetséges intézkedést megtenni a környezetkárosodás enyhítése, a kárelhárítás, illetve a további környezetkárosodás megakadályozása érdekében, így különösen haladéktalanul ellenőrzése alá vonni, feltartóztatni, eltávolítani vagy más megfelelő módon kezelni a környezetkárosodást okozó anyagokat, illetve más károsító tényezőket az a céllal, hogy korlátozza vagy megelőzze a további környezetkárosodást és az emberi egészségre gyakorolt kedvezőtlen hatásokat vagy a környezeti elem által nyújtott szolgáltatások további romlását; d) környezetkárosodás bekövetkezése esetén az eredeti állapotot vagy a külön jogszabályban meghatározott, az eredeti állapothoz közeli állapotot helyreállítani, valamint a környezeti elem által nyújtott szolgáltatást visszaállítani vagy azzal egyenértékű szolgáltatást biztosítani; e) az általa okozott környezetkárosodásért helytállni és a megelőzési, illetve helyreállítási költségeket viselni.

Összegzés

Megállapítható, hogy az ügyészek a jogszabály adta lehetőségek közül azokat az eszközöket részesítik előnyben, amelyek az időfaktor fontosságára és a végrehajtás nehézségeire is tekintettel a leghatékonyabbak.

Megoldandó feladat az esetenként akadozó szakági együttműködés javítása és megerősítése, aminek nemcsak az információcsere, hanem a kölcsönös kontroll miatt is kulcsfontosságú szerepe van.

A gyakorlati szakemberek szerint egy független, hiteles méréseket végző és megbízható szakvéleményeket előterjesztő szakértői intézmény létrehozására és működtetésére lenne szükség.

A jövő egyik lehetséges iránya több kártérítési per indítása és lefolytatása lehetne, e mellett nagyobb súlyt kellene fektetni az eltiltások és kötelezések alkalmazására.